

ՆՈՐ-ԴԱՐ

№ 230 ՏՄՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ, Ուրբաթ, 24 Դեկտեմբերի

1893

Ուրբաթ, 24 Դեկտեմբերի ՏՄՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ, № 230

Տարեկան 10 րուբլի, վեց ամիսը՝ 6 րուբլի, երեք ամիսը՝ 3 րուբլի 50 կոպ.

Թիֆլիսում՝ ամիսը՝ 1 րուբլի, հասող 5 կոպեկի:

Բաժանորդ գրեւում են Թիֆլիսում միակայն խմբագրատանը:

Խմբագրությունը գտնվում է Тифлисе. Редакция „Норъ-Даръ“

կամ Tiflis. Rédaction „Nor-Dar“

Խմբագրությունը բաց է ամեն օր (բացի տոն օրերից) ժամը 9-ից մինչև 2-ը

Յուրաքանչյուր թվականին ընդունվում են ամեն թվականի

Յուրաքանչյուր թվականին ընդունվում են 2 կոպ., ընկալմանը համար կրկնապատկվում

Ս. Ռ. Ա. Ջ. Ի. Կ. Ս. 1894 թ. Ո. Ռ. Ա. Ջ. Ի. Կ. Ս.

(ՏՄՍՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ)

ՔԱՂԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

ՆՈՐ-ԴԱՐ

Ն. Ս. Ն. ՕՐԵՆՆԵ ԹԵՐԹԸ

Թիֆլիսում

Կրթատարախոսի նոյն դիրքով եւ ծրագրով ամեն օր, բայց կիրակի եւ տոններին հետևող օրերից:

(Տարեկան ընթացքում, Նոր-Դար-ը լույս կընծայի անհատական 220—225 անգամ)

«ՆՈՐ-ԴԱՐ»-Ը ՍՄԱՆՈՒՄ Է ԵՒ ՍԵՊՏԱԿԱՆ ԶԵՆՈՒԳՐԱԿԱՆ

«Նոր-Դար»-ի տարեկան գինն է 10 րուբլի, վեց ամիսը՝ 6 րուբլի, Թիֆլիսից դուրս ամիսը 1 ր. 50 կ., հատուկ դուրսը՝ 7 կ., Թիֆլիսում՝ 5 կոպ.:

ԵՐՈՐԱՊԱՅԻՆ, ԹԻՖԼԻՍԻ ԵՒ ՍՊՆԱՆՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐԻ ԲԺՇԱՆՈՐԳՆԵՐԸ ՎՃԱՐՈՒՄ ԵՆ ՏԱՐԵԿԱՆ 40 ՓՐԱՆԿ:

ՍՄՆԵՐԿԱՅԻՆ ԲԺՇԱՆՈՐԳՆԵՐԸ ՎՃԱՐՈՒՄ ԵՆ ՏԱՐԵԿԱՆ 8 ՓՐԱՆԿ: Նոր-Դար-ին բաժանորդ են գրւում իւրաքանչիւր ամսի 1-ից միայն: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ԲԺՇԱՆՈՐԳ ԵՆ ԳՐՈՒՄ ԲԵՐՈՒՄ «ՆՈՐ-ԴԱՐ»-Ի Խմբագրատանը:

Խմբագրատանը գտնւում է Պուշկինական փողոցում, Սկուերի դիմաց:

Ստոր քաղաքներից գիծում են խմբագրությունը՝ ТИФЛИСЪ, ВЪ Редакцію ежедневной газеты «НОРЪ-ДАРЪ» կամ Tiflis (Caucase) Redaction du journal „Nor-Dar“:

Խմբագիր հրատարակիչ՝ ՍՊԱՆՈՒՄ ՍՊԱՆՈՒՄԱՆ

ՓԵՅԼԻԵՏՈՆ

— Զ Ե Ն Ե Լ Ի —

Ջանելտական Նրատարակություն

Լոյս է տեսնում ամիսը մի անգամ:

Ն-րդ տարի.

№ նոյեմբերի.

Յայտարարությունները տպւում են ծրի.

Խմբագրությունը գտնվում է:

Ստորագրողի ուղղորդող թուղ գիծն Թիֆլիսի Նոր-Դար-ի խմբագրությունը:

Լուրջ թղթագրությունները չեն ըն-

դունւում:

Մուտք է ներկանում՝ մկրտում Թիֆլիսում:

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՒԹԻՒՆ

Անճարը կերել է քաղաքը կամ միակ միջոց. — Փամփշտապետների արարքները. — Քննարկը հոտառություն. — Սուղ աղալիք. — Կուրբի դարձված. — Նամակ՝ Բաժանում ց (Յոթ. Հայկերի). — Պրան (Յոթ. Հայկերի). — Նոր լուրեր. — Անպատիվ հայտարարի բառարան:

Անճարը կերել է քանդակը կամ միակ միջոց.

Վերջին ժամանակները չառ խոստանք. Ներքինանց դպրոցի մասին, թէ նա հիմնովին բարեփոխության մեջ կարողանա՞նք ունենալ Այդ մասին երկուց երեք հիմնադրի գերեզմանով ներկայ դարիս ամենամեծ խոստանքների քննարկ. — Գրան (Յոթ. Հայկերի) * առաջնորդը՝ Մի փամփշտապետ էլ, անհուն, անաղղ ու անցիդ՝ ներանց արձագանք տալով իւր ցիլա-

) Նորաստեղծ բառ Հայկերի խմբագրությունը Բացատրություններ տես այս գրքի նոր լուրերի մեջ:

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՒԹԻՒՆ

Առաջնորդը ոչ ոք չէ՝ չէ՛ր անհրաժեշտ. — Հայերի ապստամբությունը. — Նոր-Դարի հայերը. — Աղթամարի կաթողիկոսի հիւանդությունը. — Հայերի նոր շարժումները. — Այլապատկերները. — Թիֆլիսում. — Վաղարշապետի սկզբնական խոսքերը. — Թիֆլիսի հրատարակություններ. — Հայոց թատերական խումբ. — Պուշկինի Վաղարշի թաղումը. — Աշակերտների արձակուրդ. — Մոսկովայից՝ Նոյն տեղից. — Փոխադրված. — Նամակ խմբագրության. — Թիֆլիսի կաթողիկոսի հիւանդությունը. — Ախալ-քալար. — Քաղաքական. — Քաղաքական լուրեր. — Խառն լուրեր. — Հեռագրեր. — Ֆեյդիկներ. — Հայերի. — Տեղեկատվություն. — Յայտարարություններ. — Թիֆլիս, 23 դեկտեմբերի 1893 թ.

ԽՆՁ ՊԵՏԻՍ ԵՒ ՆԵՆԼ

Մի ցաւալի երկուց, որ ամեն երկրի հասարակական կեանքում նկատուում է, այդ այն է, որ հասարակական գործիչի գէտ կուռեւում համար իբրեւ գէտ գործ է գնւում անուանարկութիւնը: Քանի գործը է գործիչը, քանի շնորհալի, քանի մեծ է նրա ազդեցութիւնը մտքերի վրայ, այնքան ստոր միջոցների են գիծում

պիս թուր ինքնից ոչ պակաս վերթու- չելով:

— Առաջ գու առա թէ ո՞վ էք դատար և յետոյ, եթէ յարմար է՝ ես իմ էլի- կաս կըրցատարեմ:

— Պարտե՛ս Սա...:

— Սուս... լուս, լուս, իմացայ. էլ չը- թողի, որ լին հասնի և այդ գիւտի համար մէկէն թուայ ու Պապիս թուի ճակատից մի համարյայ առայ Բացա- արիցի նրան խոստացածն էլ իրկան. — Ժամանակով ասացի, մի գալուցի շատ ուսուցիչները մէջ մի լաւագոյնը կար, որ վերակացուի էլ պաշտօն ունէր: Պա- տանում էր, որ միանգամից զանազան պատճառներով 3, 4 կամ 5 ուսուցիչ գաւի չէին գալիս: Լաւագոյն ուսուցիչը բոլորի բաց դասերն էլ շատ գեղե- ցիկ կերպով կառավարում էր: Ինչ էր անում: Մի գաւարանում ուսուցչի սե- ղանի վրայ դնում էր իւր ձեռնափայտը, միւսում՝ կրկնակոշիկները, երկուրում՝ ձեռքը համրելը, չորրորդում՝ քթախոտի սուգի, հինգերորդում՝ իրենց խոհա- նոցի բանալին և պատուիրում էր աչա- կերաներին լսել այդ բոլորին՝ ինչպէս իրենց խախտան ուսուցիչներին, իսկ ինքը գլխարկն առնում՝ դնում էր տուն: Այնուհետև ամեն ինչ կարգով էր բն- թանում: աշակերտները սարսում գո- դում էին այդ անշունչ առարկաներից այնպէս՝ ինչպէս իրենց չնչաւոր ուսու- ցիչները: Այդպիսով անճար գալուցը միշտ բանջար էր ուտում: այժմ էլ բանջար ուտելու դարի մէջ ենք, բայց որովհետև ասարտիի դարձ անցել է՝ մի միջոց է մտնում. — գտնի և ընտրել ամե- նահինակաւոր մի տեսուչ, որովհետև մինքն դասեր և համաձայն ենք, որ մաս-մաս անէք ըստ թուայ մեր թմեա- կան դպրոցների և ամեն մի մասը իր- րէ հեղինակաւոր տեսիլ մասունք՝ ու- ղարկէ մեր մէջ մի թեմական գալուցի

հաւանակողները նրան անուա- նարկելու, նրան տաղարեւու հա- մար:

Ոչ մի եւրոպական առաջնակարգ գործիչ, ինչպիսին էր Թիֆլիսը, Գամ- բետան, Ժիւլ Ֆերրին, ինչպիսին են այժմ Սալուրիւրի, Գլադստոն և մեծ Բիսմարկը՝ ազատ չեն եղել հաւանակ կողմի անուր գրգռ- անքիւններէ, անուանարկութիւն- ներից:

Սղանիւրի նշանաւոր գաւառի, երեւելի և կրակոտ հոգեւոր Կա- տարիւն իրեն հաւանակող մեծե- ները հենց այն ժամանակ կա- շտուում էին անուանում և շա- հանդեր, երբ նա իւր հայրե- նիքին ծառայելիս երեկոները չէր լիւնում թէ տաւառն ինչով պի- տի տալէ:

Բայց այդ գրգռանքները, այդ անուանարկութիւնը պէտք էր ա- նել և ամբողջ, հասարակութեան միտքը պղտորել, որպէս զի տաղան- գաւոր հոգեւոր նշանակութիւնը նսեմանայ, որպէս զի զօրեղ իւր խելքով, ազդեցիկ իւր լեզուով Կատարիւրի խօսքը կարցի իւր ներ- գործութիւնը, մտքերը նախապա- շարուն նրա գէտ...

սեղանի վրայ դնելու, իսկ այնուհետև կարող էր մեր մինչև այժմ ունեցած բոլոր անպէտք տեսուչներին արձակել: Չմտանալով ինչի, որ գալուցը ոչ մի գալուցի բաժին չպէտք է հանել, այլ մեր յիշած լաւագոյն վերակացու— ու- սուցչի վրիւ պէտք է ուղարկել իրենց տուն, կամ, եթէ իրենց տանն էլ պէտք չի գտլ՝ այնպիսի մի գիւղ ուր թէ ջրհեղեղից առաջ և թէ յետոյ մինչև օրս ոչ մի ուսուցչի սուղ չէ կո- լակ, օրինակ՝ Ապարանի Ալեքիւշակ գիւղը: Այդ օրինակի տեսուցու ա- նունը ի բոլոր սրտէ կուզէինք յայտնել բայց չայտնեցինք, որովհետև նախ վա- խեցանք, որ գոգանան և երկրորդ՝ ժա- մանակ էլ չունէինք, ըստ որում մեր լրագրները գտնւում ճառը, որ արտասա- նել էր պ. Սաղաթուղով ձեռնարանում՝ դեռ չենք կարգացրել, պէտք է կա- դանք:

Փամփշտապետների արարքները

Թիֆլիսից ստացանք մի նամակ Բո- վանակութիւնից երեւում է, որ վաժա- փշտապետներին գործ է ուտել կուշա ծիծաղելուց յետոյ գետեղում ենք այս- տեղ՝ մեր ծիծաղին Հայկերի ընթերցող- ներին էլ մասնակից անելու ցանկու- թեամբ: Ահա այդ օրինակի նամակը. — Եւ, ուսում Հայկերի իս ինչ բար ու ճանաչում իս՝ չենք իմանալ, խանդէխտ գալուց, իմացիլ ինչ շատ իս գոյում, շատ օմբնու իս սրբիւցնում, շատին իս սրբիւցնում քու անկէկ հալիւմը կուշ, քիզ համա դարձիլ քու գալուց գոյի- ւր էլ ուրիշ վունչին չօ չկայ աշխու- ւր, ինչ իս խաղաղուղի հանգը սկիւրի- լի անում գիլի մէ գալու, չիլ ուղում իս խաղիւն նոր մէկանց խաղի: Չէ, ուսուցչի ծալ, էլ չիս կանայ: Պուս- վուր կաս՝ վունց օր վարաւորը իմ անում, խաղաղամիտ տարիագին իս

Սո ցաւալի է: Բայց եւրոպական կեանքն այնքան հարուստ է իւր փառաւոր և լոյս կողմերով, որ այդ կեանքի մուկն երեւոյթները չեն կարող խախտ- նել նրա ընդարձակ և կենսատու կեանքի հոտանքը:

Կորու մի տաղանդ, իգուր ան- ղը փառաւոր մի լալունի և օգտա- ւոր գործիչ, անհետացաւ մի հաս- տատուութիւն, ցաւալի է, բայց վը- նան այնքան մեծ չէ, որովհետև դրանց տեղը ուրիշները կըրանն: Ուրիշ բան է մեր երկիրը, ու- րիշ բան է՝ երբ միւսեւրն երեւոյ- թին հանդիպում ենք մեր կեան- քի մէջ:

Եւրոպական կեանքի լոյս կողմե- րից գեւ զուրկ, նրա մուկը կող- մերն արտաքերու հակումն ու- նինք: Հարցմունք է, թէ մեր նեղ, հասարակական կազմը կարող է մարտել մեր կեանքի մուկը կող- մերը:

Ջրպարտութիւն և անուանար- կութիւն — հաւ այն սիրելի վէտքը, որ գործ է գնւում մեր կեանքի մէջ հրատարակում յայտնուող ճիշ- մարիտ գործիչների գէտ:

Թողնենք Եւրոպան և իւր մեծ

պատկանում: Առաջ ցամբել է, մէ օ- րինաւոր իմբին չիս կանայցի գրի ու վուտէմա ինչու գալուց շտապի մոտաւորա իս դատի. արա գրամեն ինչ փայլա, քիզ իմ հարցնում: Մէ վախա կէր՝ քիզ, դուտա է, սիրում էինք ¹⁾, գրամենից կարողութիւն, քու արեւուր օր- թում էինք ուտում ²⁾, քիզ չտեսած՝ պատրիւղ պաշում պաշալուրում էինք ³⁾, վունց օր կարմիր վարդի համա սրտով էրված խոտովում սիրեկան բլրու ⁴⁾: Նուր գուս եկած վախա, չօ միտ է, վունց էինք քիզ թայգուլի պէս հուս բաշում, ձեռնեմա տալի, մեծում, գիլի մէ գալու սուգիլի ծէրին նստի- ցնում, վունց հաց էինք ուտում ու վունց էլ կալէթու գինին խում: Միւր հացն էլ, գինին ու ջուրն էլ դուն էիւր, միւր սուգ էլ ու սագանդարն էր: Ահա հիմի էտեւք զի մանցաւ, էլ վունց տեսանիս զգիլաւոր... Անկէկը բաժ- րակը հանէ. էն վալ էր՝ վուր էլը չու- լալի էր ⁵⁾: Մէ տա տեսնելք, քիզ ո՞վ էրիւ իրաւունք, վուր մեր փնտված ու չսիրած օմբնիւր հիզ նստիլ կանգնիլ ունենաւ, սող ու բող անիւս, ջան ա- սիս ու ջան լալս, միւր մէ հատիկ գոգալ սիրեկնին էրիս չտաւ, խաղիցնիս քիզ- մէն, գիլի մէ գալու լացացնիս: մայինց խիղճի մէ անկէ էլ նստում է. ու մէկէ վուր գիլի մէ գալու ջրաւ էրվան ու տ- նումը իւցնիս ⁶⁾ քու անկէկ հալիւր- մը: Վիլքի դամն ինք ասում, խիլքը մօղ արա. էնէնց ժամ արի՛ վուր միւր սրտովն բլիլ թէ չէ՛: Ասում գիտենայ:

¹⁾ Սուտ էր ասում, կեղծում էր:

²⁾ Երեւի ուրեմն էիք ուտում:

³⁾ Յուրաքանչյուր պէտք:

⁴⁾ Հիմի էլ դաւալ էր բէր-ս:

⁵⁾ Ձեզպանների էլը, վաղուց գի- ալէինք, որ փոխանակ մի ոտքով կող լինելու՝ չարս ոտքով էլ կող է:

⁶⁾ Այս հանկուղ անձնաւորութիւնը կրկն հինց սե և կրկն, որ չենք ձեռնակ- ցրել:

9) Կրկնակամարի սմինաբարձր կէտը,
կողմից, 11) քիչ 12) սրբել, մաքրել,
13) որանից տառջ, 14) աշխատել, 15) ան-
ամ, 16) աշակերտին, 17) օրհնի, 18) մեծ
հծ, 19) անդամ օրեր:

կել: Ամեն օր նոր մարդիկ են բանում. հօւր, հս տուր, տուր հս տուր: Զահ-լաներս տարան. փառք Աստուծո, էլ խօս բնարութիւններ չկան, որ զան մեղանից ատրք գործերի համար փող դնեն:

Բայց աւելի ծիծաղալին սա է, որ փողցի թերթի արբանակները վերջե-րումս շատ կատաղի են, թէ մի գուցէ Նոր-Կար-ին նկարագրապէս օգնող լինի, թերթը տարածուի աւելի՝ նրա տառնամակի առթիւ:

Միթէ կարելի է գրի անցնել Բաղա-նայա թերթի արբանակների արարքը: Այստեղ զարմացել են Նոր-Կար-ի համբերութեան վրայ: ձգարիւտ է, չի կարելի փողոցային թերթին ընկերանալ, բայց մինչև երբ համբերել և լուել ին-չու չմերկացնել:

Նոր-Կար-ը պէտք է վերջապէս ի-մանայ, որ մեր ժողովուրդն արեւելեան ժողովուրդ է, իսկ բազարի թերթը մէ-դանի մարդկանց ճաշակին մատչելի է: Երբ Բաղանայա թերթն ստում է, որ իւր ուղղութիւնից մի մաղի չափ չը պէտք է չեղուի, ուզում է ասել, որ հայհոյելու, գրաբարելու է շարունակ ալ գրանի մէջ է նրա կողմը և նրա աջողութիւնը: Մենք արդէն գոհացանք, բայց դրանք մուրառուցին մեր բոլոր գործերը:

Ի սէր Աստուծոյ, մերկացրէք, մի-կացրէք դրանց:

Ժամանակ է վերջապէս: Ձեր լու-թիւնը հասկանում են և գնահատում են միմիայն հասկացող և բարեխիղճ մարդիկ, իսկ ամբողջ այդ չէ հասկա-նում և չի գնահատում:

Այժմ մեր գործերը զեկաւարդոյն ամ-բողջ է դժբաղդաբար:

Այդ ամբողջ աշխարհ պէտք է լա-նայ, նրան իւր տեղը ցոյց տալ: Իսկ այդ՝ լուծութիւն պահանջում, արհամար-հանով չի լինի:

Բազուցի

18 դեկտ.

Ներսէս Ներսիսյան, ծնունդիս էլ օգից թա-ճաքէ, էդ փշաղիւ թուղեց և կընցեց մեր շէնումը դրամբձօգէի Մանկուն իշխանի դըլըրթիւնը սըլիւրի: Էս խեղ-ճու էլ ճեղք²⁰⁾ մեռաւ և ինձ մընար միտնով մին ծիլի, մին կտուրաղած չարի թողցի, բնաղբի կարմիր մի պատառ հաց ճարիմ: Ենթադրեմ, զըմաղղող դըլըրթիւնն էլ չի պէն տամ: Ինձ էլ իմ ուստաս մանկիւն ասից, վեր կարես վիշ էս ծի-լուր իրես վերանկա-հինչանդ փխտա-ընչալ լիւզու կայ, կըտրէ գէն բըցի-անըմը մեղք չը: Դէ մըն վեր լուզուե-կտրեմ կըցեմ—հանցում թա ըշխարհէս կէսին լուզուե բեղմա կըտրէ, կըտրեմ բըցուի—ընդդդ-հինչ գեղ ես ու դու գիտում ընդ: Ըստանաւ հաւու²¹⁾ հա-լաթ կըրես տեսնամ հինչորդայ կըցիմ Ղըրմն թա թիֆլիսայ, Բաբուայ, թա Խշմածնայ:

Սրահալ կողմի իրող էտտա հս մին ընցուեց²²⁾ գիտացել թա ես հաւու²³⁾, զըմաղղող շաւարմ օղում կեամ մին դոնում²⁴⁾ կըտրէ—ամամ կտրեմ չըմ: Ինչո՞ւ վեր մեր պըրըվալեր ընի-համ էնա-համ էն: Մեր չէնը Շօշուայ դըլան շատ հեռէ չի-հըլընքին թողթ գերի վեր քեզանայ մին վերալուծութիւն գիտում, մին էլ շատ-շատ հըլըրթիւնքն օնիմ— իւրեղընմ-հալու հըլըրթիւն շողար տաա-լիմ աղբիւրս էսա: Ի Շօշուայ դալա, ի գողն Փլան, ի քիւլան Փատան: Իստի վեր կըրես է, թուշ ինձ կը հանէ—քու արեւն ըմ տալմ, հանց կըրեսայ վեր թընփոցն էլ եր կընի:

Չըբորան²⁵⁾ իմ կցիւրս, ըստանաւ շատ խիթթիւն, հիլիդդ պիծի միծի չա-նիւ, վեր չուր կարմըր գեղեղու էլ չի-նի, վեր շատ հայիթայ, հինչ տեղ տես:

²⁰⁾ չուտ, ²¹⁾ անպատճառ, ²²⁾ մա-նուորապէս, ²³⁾ մի կտ, ²⁴⁾ անգամ, ²⁵⁾ մինչև:

ԹՂԹԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՅՈՒՆԱՐԱՆԱԿ, 16 դեկտեմբերի.— Տեղւոյս արժ. գործակալը պատկերի համար ամբողջապէս ստանալիս ամեն ժամանակ ենթարկուած է լինում դա-նազան դժուարութիւններին: Մեղանում պատկի համար ամբողջապէս որոշուած է այսպէս.—ստոր կարողութեան տե-ր մարդը վճարում է 3 ր. 50 կ., միջակ կարողութեան տեղը՝ 6 ր. 50 կ., բարձր կարողութեան տեղը՝ 8 ր. 50 կ. (50-ա-կան կապէկները ստանում են յօդուտ որոշեց և այլեւայ հոգեւորականաց), բացի օրանից՝ իւրաքանչիւր պատկատեղ վճա-րելու է և մի ըստի յօդուտ Գ. ձեռա-րանի Գործակալ քահանայի դժուա-րութիւնը կայանում է նրանում, որ պատկի օրհնութեան հրաման ստանա-լիս՝ ամեն ոք, խիստ սակաւ բացատրու-թեամբ.—աշխատում է ինքն իրեն ստոր կարողութեան տեղը ցոյց տալ: Ի՞նչպէս որոշել բանը, գործակալն ինքն չի կարող տեղեկ լինել իւրաքանչիւր դիւղականի դրութեանը, ուստի նա դի-մում է ծխատէր քահանային և նրանց վկայութիւն պահանջում: Բայց միթէ ծխատէր քահանայ կարող է իւր մի ունեւոր ծուխի մասին՝ որ արդէն մտա-դրուած է ստոր ձեռնայ, ճիշդ վկա-յութիւն տալ—երբէք, որովհետեւ նա սպառազին քահանայից կըլուծէ իւր վրէժը: Ուրեմն ծխատէր քահանան հարկադրուած՝ կամ ունեւոր չունեւոր պէտք է ցոյց տալ կամ թէ շատ շատ բարձր կարողութեան տեղը՝ միջակ, միջակը՝ ստոր: Շատ անգամ պատա-հում է, որ բարձր կարողութեան տեղը որ և է գիւղացի իւր պատկի հրաման ստանալու համար՝ հետեւ առնում է պատասխանուն հազած մի խեղճ մարդ և նրան ներկայացնում է գործակալին, և ինքն էլ սկսում է միջնորդութիւն անել այն աղբատի կողմից՝ զանազան կերպով աղապատեցանք ջանալով նրա ան-կարողութիւնը, որպէս զի հայր գործա-

կալը կամ բողոքովին խղճալով նրանից ոչինչ չտանէ, դեռ իրենից էլ մի սղոր-մութիւն չնորհէ նրան, կամ թէ չէ՛ մի ըստի միայն ստանայ—վնաս չունի՛: Մեզ պատահել է տեսնել՝ թէ ինչպէս գործակալին անծանօթ մի երեւելի հա-րուտ գիւղացի իւր միամօր որդու պատկի հրամանն ստանալիս սաստիկ նեղն էր ձգել. գիւղացին խորաման-կաբար երգում էր՝ թէ պատկու-ղը մեն միայնակ՝ մի գուռակ է, թէ՛ նա առանձին ոչինչ չունի՛ և իւր գրանն աւուր հայր համար աշխատող մի ծառայ է, և որ ինքը (գիւղացին) այդ երեք ըստի տխուրահասն էլ որ վճարում է՝ իսկապէս իւր գրանիցն է վճարում... Զարմանով մարդիկ ենք, մեծամեծ ծախսերով նշանադրութիւն և հարսանք ենք անում, և երբ բարձր ամբողջութեան է զալիս՝ դժուարանալով դժուարանում ենք, զանազան խորթա-բանութիւններ և խորամանկութիւններ ենք բանեցնում:

Գ.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, 1 ՈՒՐԵՐ

Գերմանական լրագիրները խօսելով պրուսական միջխառնութեան գրոթի կապիւլիի նախագահութեամբ յաջոր-դաբար տեղի ունեցած ժողովների մա-սին, որոնք՝ նրանց ասելով՝ ազմկալի բնաւորութիւն են ունեցել, ենթադրել էին, որ կանցյալ կապիւլիի գրութիւնը խնամ է և թէ կարող է կանցյալա-կան ճգնաժամ առաջ գալ: Մտանցոյց էին արել մինչև անգամ կայսրի միջա-մտութեան վրայ, հիմնուելով այն բանի վրայ, որ կանցյալը յիշալ ժողովներից անմիջապէս յետոյ գեկուցում է նեւ-կայացրել կայսրին: Սակայն գերմանա-կան պաշտօնական լրագիրները հեր-բում են վերոյիշեալ սխալ ենթադրու-

բազրութիւնը:

Այս համարում ուրախութեամբ արտի տալում ենք մեր նոր թղթակից Բէլ Մեհենեսանցի թղթակցութիւնը Բաթու-մից: Ի՞նչ ծանօթութիւն և ի զարմանք մեր ընթերցողների հարկաւոր ենք հա-մարում ծանուցանել, որ Բէլ Մեհեն-եսանցը, ինչպէս ցոյց են տալիս պարտի-նամակի հետ ուղարկած հնագոյն գո-կումենտները, սերում է մեր նախա-հայր Հայկի դէմ կուռուղ և նրանից նե-տահար ընկնող Բուշի սրբի Բաբիւ-նեան հակայ և ամբարտաւան Բէլի շա-ռուկիցներից, որ ցարդ ջնջուած - կո-րուած էր համարուում աշխարհիս երե-սից: Մի անգամ էլ ապացուցուեց, ու-րեմն, որ բնութեան մէջ ոչինչ չի կոր-չում, և ահա այսօր մեր ընթերցողները բազմ պիտի ունենան տեսնելու, որ Բէլի գոյութիւնը յանձին նրա օրինա-ւոր ժառանգ և մեր թղթակից Բէլ Մեհեն-եսանցի՝ դեռ չէ անցյալայան աշխար-հիս երեւելոյ: Մեզ օտո են այժմ ու-րեմն Մեհենեսանցի ուղարկած իւր նա-խահօր սաղաւարդը, կուրծքի դրանի մի կտորը Հայկի նետի բացուածքով և մի ունկն նրա լայնալիճ աղիղցի: Այդ անգին հնութիւնները գետեղեցինք մենք խմբադարասն մէջ բաց արած թա-նագրանում, որ երբ այդպիսիների թիւը շատանայ՝ լուս դնով ծախենք ս. Եջ-միածնի թանգարանի վրայ:

Ս. Եջմիածնից մեղ գրում են.—Ալե-հարանի շինութեան առանց էն էլ սա-կաւաքանակ սենեակներից մէկն իւր չորս պատերով, մի յատակով ու մի ա-ռաստաղով գլխով ոտքով կորել է դեռ վ.հ.հ. կաթնուրկուրի գալուց առաջ: Մինչև օրս ման են գալիս, բայց դեռ չեն կարողացել գտնել:

Գերմանական պատճառով մեր ստացած հեռագիրներն ու պատասխան-ները թաղիք հեռեկալ, դեկտեմբերի

թիւները և օտոմ, որ կապիւլիի կանց-լերական գրութիւնն աւելի քան հաս-տատուն է և թէ ոչ մի հիմք չկայ կանց-լերական հղնաժամի մասին անկարելի անգամ:

—Փաղաքական աշխարհում ներկա-յումս առանձին ուղադրութիւն են գործ-նում Խաղիպի քաղաքական գործերի վրայ և այն գործունէութեան վրայ, որ ցոյց կըտայ կրիստիան Նրկու ծանր պարտականութիւն ունի կառարելու վերջինս, նախ՝ վերացնել երկրում տի-րող անտեսական ճգնաժամը և երկ-րորդ՝ բանտարակաւ յուզումների ա-ռաջն առնել թէ Սիցիլիայում և թէ այ-լուր: Ալեքիսին կէտի մասին միութարա-կան տեղեկութիւններ են ստացուում: Այսպէս օրինակ, Հուսից գեկուեմբերի 16-ից (28) հետեւեալն են հեռագրում. Բանտարակաւ ընկերութիւնների նա-խադասներն ուղարկել են կրիստիանի մի հեռագիր, որի մէջ արտայայտում են նրան իրենց համակրութիւնն այն բա-նի առթիւ, որ կառարակութիւնը յօ-դուտ բանտարակաւ գտակարգերի մի-ջոցներ է խորհում և գործ դնում: Նրանք արտայայտում են իրենց կա-ռարակաւ հաստն ու վստահութիւնը կրիստիանի վրայ՝ հայրենասիրութեանը, որով կրիստիանի կօշնէ ժողովրդին, որ ամեն տեսակ զրկանքներ է կրում տե-ղական բուռնակութիւնից, և միացած ուժով կըգործէ հայրենիքի թշնամիներ-ի՝ օտարերկրացիների դէմ, որոնք Սիցիլիայի կղզու բնակիչների օգնու-թեամբ կամենում են ջրատել իտալա-կան հայրենիքի միտնելը:

Եւ վերաբերում է Սիցիլիայում տի-րող յուզումը վերացնելուն, այդ առթիւ Միլանից հեռագրում են, որ կրիստիան վճուել է պետութեան կողմից օգնու-թիւն հասցնել և հանգրաւեցնել Սիցի-լիայի գիւղական ժողովրդին՝ Պալեր-մոյի նաւահանգստում նրանց գործ, աշխատանք տալով, որպէս զի նեղացած գիւղացիները մի կտոր հաց ձեռք բե-նելու հնարաւորութիւն ունենան:

Շապ բան էինք լսել, բայց սենեակի կորչել—առաջին անգամն է որ լուում ենք: Թող ներէ մեզ մեր նոր թղթակի-ցը, բայց համարձակուած ենք նրան էլ դատել մեր նոր յայտնաբերած փա-մբոյնապարտիւնների կարգում, ըստ որում սենեակը ոչ ժամացոյց է ընծայուած և ոչ էլ մի այդպիսի իր, որ համարձա-կուէր ոտքով գլխով կորչել: Գուցէ փնտաղները մի աշխուղ են որոնում. ո-րոնելու է ջուրտ աշխուղ և կըգտնուի Աստուծով:

Շատ շուտով Հայկի խմբագրութիւնը անորոշութիւն կըրտնայ մի յախտե-նական յուշարձան կանգնելու Աղբիւր-ԱՅՈՒՆ-Տարազ թերթերի վրայ:

Նրկու միլիթոն հայ է կորել Թիւրքիա-յում: Ոչ որի խորհուրդ չենք տալ գըտ-նելու, որովհետեւ ինքն էլ կըլրդի:

Լուում ենք, որ Ղալպէ հրկիւղալ գիւղում ժողովարարութիւն են անում յօդուտ մեր պաշտօնակից հանգուցեալ Գր. Արծ. յուշարձանի Յիւնցեում ենք փամփոխադրու ժողովարարին, որ հան-գուցեալը կտակել է իւր վրայ մի լու-քար միայն ձգել:

Գրականութեան մէջ հայհոյութիւն սերտողների գործը թեթեւեղութեամբ համար պատահական տոյն ամից սկսած Հայկի լուսնի մի համարում ընթերցողը կըգըտ-նէ յարմար ամականներ իւր հակառա-կորդի ճակատին չարտելու համար, ա-ծականներ՝ որոնք մեղանից չենք հնա-րել, այլ բաղի Բաղանայա թերթից:

Տեղի սղութեան պատճառով մեր ստացած հեռագիրներն ու պատասխան-ները թաղիք հեռեկալ, դեկտեմբերի

—Պրանսիական կառարակութիւնը ներկայումս առանձին ուղադրութիւն է գործնում հարուային դեպարտամենտ-ներում, այսինքն Խաղիպի սահման-ներում բերգապահ գործերի թիւն ա-ւելացնելու վրայ: Արդէն մի քանի տե-ղեր սահմանապահ դիւտորների թիւը շատացրել են և այն էլ մեծ չափով: Մարտիւում շատուած գործարանի վրայ նոր դիւտորներ են աւելացրած: Առանձնապէս զօրեղորացած է Մարսիլի բերդապահ գործը: Շատ կարեւոր փո-փոխութիւններ են մտցնում և գործի կազմակերպութեան մէջ:

Խաղիպի մասուր մեծ ուղադրու-թիւն է գործնում Պրանսիական կա-ռարակութեան ձեռք առած այդ մի-ջոցների վրայ, որոնք անկասկած բուրե-կամակաւ արտայայտութեան արգասիք չեն, և խաղիպի մասուր, անցնալի փորձից օգտուելով, իւր կողմից պա-հանջում է խաղիպի սահմանապահ գործերի թիւն աւելացնել և գլխաւո-րապէս զօրեղացնել այն գործարան-ները, որոնք գետեղուած են Պիեմոն-տում և Ռիվիէրում:

—Սպանիայի Բալցիոն քաղաքում անխնայապահների գործունէութեան մասին կառարարած խաղիպի թիւնե-րի ժամանակ հետեւեալ հետաքրքրի յայտ-նագրութիւնն է արուած: Ոստիկա-նութիւնը Բալցիոնին մօտիկ գտնուած բուրնելից, մէկի վրայ մի այլ է գտել, որի մէջ անխնայականներ կանոնա-ւոր լաւարարութիւն են ստացած եղել, ուր պատրաստելիս են եղել ուժեղանկէ ուժեղներ, փանդարմանել շատ դժուա-րութեամբ են կարողացել չափ մուտքը գտնել. այդ խորհրդաւոր այլի մէջ գտել են նարնջի մեծութեամբ քառա-սուն ուղւոր և այլ ըմբլական բաղա-դրութիւններ ու ուժեղներ պատրաս-տելու համար զանազան գործիքներ, որոնց մէջ եղել են խողովակներ, չի-չերով զանազան թիթուաններ, և բաւա-կանալով ուժեղանկ ու վստօգ:

—Լրագիրների ասելով, Կալիցիայի

համարին, որ շուտով լոյս կըտեսնի:

Մեր մշտական աշխատակից պ. Պա-պիս թող յայտնուէ և իւր դժգոհու-թիւնը, որ մենք նրան չենք ուղարկում Հայկիի համարները: Պարտին կարող ենք հաստատել, որ խմբագիրն էլ իւր Հայկիի երեսը չի տեսնում. այդ նեղ գրութիւնից աղապատելու համար հար-կաւոր է լուսնաւոր գրութիւն կեղ յու-նուարի մէկից:

Անարտիմ *) հայրոյնքի բաւարան.

- 1) Յանգուրն մեծամիտ
- 2) Նկուիտ
- 3) Ստոր
- 4) Շողորթըրթիւս
- 5) Խորամանակիւս
- 6) Գոթիպիլիս նապատակներ
- 7) Խայտառակ գործիչ
- 8) Խուռ ու ունեջ
- 9) Զկուիտ
- 10) Նկուիտական արտացաւութիւն
- 11) Յուղայական համար
- 12) Նկուիտական համատարութիւն
- 13) Կորցրած լինել ամօթի վերջին նշալը
- 14) Գծուծ և զգուելի
- 15) Մահամերձ
- 16) Պարոն եղութիւններ.

(Վերաբերումով)

(Բաղարայա թերթ № 17)

Խմբագիր-Հրատարակիչ՝ ՓԱՌՆԱԿԱՆ

*) Նրկար ժամանակ մեղ համար մի մեծ գորդ էր եղել թէ՛ յիշուել ինչու արդեօք անպատիւ են մնում այդ տե-սակ ջոկովի հայհոյանքները, վերջը հաղիւ հաղ պատճառը գտանք հայկա-կան այն յայտնի առածի մէջ, որ ա-սում է.—Ի քաջուց բողոքող մի ընկի:

(268) Կ. Շից 25—13